

DOĞU MEDRESELERİ EKSENİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ*

Mustafa Keskin**

Öz

İslam tarihi boyunca medreseler eğitim ve öğretim alanında çok önemli hizmetler yapmış mümtaz kurumlardır. IX. asırda Selçuklular döneminde Nizamiye Medreseleri kurumsal olarak teşekkül etmiş, Zengiler, Eyyübiler ve Memlüklerin gayretleriyle bu eğitim kurumları daha da geliştirilmiştir. Anadolu coğrafyasına Selçuklular tarafından taşınan bu kadim geleneğe Osmanlılar da sahip çıkmış ve dönemin şartlarına uygun yeniliklerle geliştirmeye çalışmışlardır. Bu köklü geleneğe dayanan Doğu medreseleri, yetiştirdiği insan profili ile topluma büyük katkılar sağlamıştır. Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında gelen yasağa rağmen medreseler, halkın teveccühü sayesinde fiili varlığını muhafaza etmiş, eğitim faaliyetlerini belli bir işleyiş çerçevesinde devam ettirmiştir. Gaziantep medreseleri bu bağlamda ele alınmış, bu medreselerin cumhuriyet sonrası doğu medreseleri ekseninde kuruluş tarihi-1984-2016- ve faaliyetleri incelenerek dini ve sosyal hayata yansımaları araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Medrese, Eğitim, Öğretim, Doğu, Gaziantep

* Bu Makale, 13-14. Ekim 2016’da Uluslararası Gaziantep Âlimleri ve Dini Hayat Konulu sempozyumda sunulmuş tebliğin yeniden düzenlenmiş halidir.

** Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, mustafakeskinhoca@hotmail.com

Abstract

Madrasas are exceptional institutions that have served on important topics of education. Nizamiye Madrasas were established at 9th century by Seljuks. Ayyubids and Mamluks developed those institutions. The tradition of Madrasas, started by Seljuks in Anatolia, is also protected by Ottomans. Ottomans also modernised those institutions, according to different necessities of their age. Eastern Madrasas are supported society positively with their human resources. Although madrasas are prohibited in the foundational era of the Turkish Republic, they had achieved to protect their existence with favours of the public and they could go on education. Gaziantep Madrasas are considered in that context, their reflections on religious and social life are studied with reference to post republic Eastern Madrasas.

Keywords

Madrasa, education, teaching, eastern, Gaziantep

GİRİŞ

Yüce Allah'ın eşrefi mahlûkat olan beşerin atası için üstünlüğü bağlamında zikrettiği; “*Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti.*” İfadesi yüce Allah'ın yarattığı ilk insana öğretim faaliyetini uygulaması eğitim ve öğretimin ehemmiyetine ilişkin önemli bir mesaj taşımaktadır. Bu mesaj ise; insanı insan yapan ve onu yüce Allah'a halifelik makamına layık kılan eğitilebilir özelliğe sahip olmasıdır. Bu çerçevede bütün semavi dinler ve bu dinleri tebliğ etmekle görevli bütün peygamberlerin verdikleri ortak mesaj; insanları cehaletten ve cahil kalmaktan sakındırmak, ilim ve irfan ile donanımlı, insani değerlere sahip, kişiliği olan insan modelini ortaya koymak olmuştur.²

Kökeni ve işleyişi itibarıyla Mekke'de Daru'l Erkam'a ve Mescid-i Nebevi'de kurulan Darus-Suffa'ya dayanan medreseler, İslam eğitim-öğretim faaliyet sürecinde önemli bir yere sahiptir. Kurumsal olarak teşekkül etmeye başladığı IX. asırdan itibaren, faaliyet gösterdiği coğrafyalarda toplumun kültür hayatına önemli katkılar sağlamış, asırlarca İslam kül-

¹ *el-Bakara*, 2/31

² *el-Bakara*, 2/67; *el-Enam*, 6/35-111; *el-Araf*, 7/199-138; *Hud*, 11/29-46; *Yusuf*, 12/33; *en-Neml*, 27/55; *el-Kasas*, 28/55; *el-Abkaf*, 46/23.

tür mirasının taşıyıcısı olmuştur. Bu bağlamda İslam tarihi boyunca akli ve nakli alanlarda gösterdikleri ilmî faaliyetlerle insanlık adına önemli çalışmalarına imza atan şahsiyetlerin yetişmesine vesile olmuş mümtaz kurumlardır. Bu kurumlar Kur'an ve Sünnet eksenli dini ilimlerle beraber Kur'an ve Sünnet'in sahih anlaşılmasını sağlayan alet ve belagat ilimlerinde faaliyetlerini sürdürmüş ve bu vesileyle topluma ilim ve irfanı yaymaya çalışan çok önemli eğitim merkezleri olmuşlardır. Medreseler, kuruluşlarından itibaren kurumsal açıdan yenileme yönünde sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde olmuş daha verimli bir ilmi çalışma ortamı oluşturmak adına sürekli çıtalarnı yükseltme gayreti içerisinde olmuşlardır.

İlahi vahyin son mesajı Kur'an-ı Kerim'in ilk inen ayetlerinde eğitime vurgu yapılması³ insan hayatında eğitimin önemine işaret etmektedir. Asr-ı saadet dönemi ve sonrasındaki sahabe tabiin ve tebe-i tabiin dönemleri de bu ilahi mesajın pratize edilmiş halidir. Bu minvalde medreseler, yerine getirdikleri işlev, İslam medeniyet tarihinde peygamberin davet döneminin başlangıcı olan Mekke'de Daru'l-Erkam ve Medine'de Darus'Suffa'daki çalışmalarla temelde uyuşmaktadır. Zira medreselerin izlediği yöntem ve amaçladığı hedef, Asr-ı saadette Daru'l-Erkam ve Daru's-Suffa'nın üstlendiği misyon ve öngördüğü vizyon ile örtüşmektedir. Medreseler özellikle eğitime yönelik çalışma kapsamında önemli rol üstlenmiş ve tarihsel süreçte topluma ilim ve irfan ile mücehhez fertler yetiştirme konusunda önemli katkılar sağlamışlardır.

1. MEDRESELER VE TARİHÇESİ

Medrese sözcüğünün etimolojik yapısı, "drs" kökünden türetilmiş sülâsi mücerred birinci babın vezninden ismi mekân mimli mastardır. Sözlükte silinmek, öğütme, eskitme, okumak ve ezberlemek manalarına gelen bu kökten türetilmiş "Medrese" dersin işlendiği yer anlamındadır.⁴

Kurumsallaşmış şekli ile medreselerin ne zaman ve kim tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu konudaki ağırlıklı görüş, İslam

³ *el-Kalem*, 96/1-5.

⁴ Cevheri, İsmail b. Hammad, *es-Sihah Tacu'l-Luga*, thk.Ahmed Abdulfafur Attar,Darul-İlim lil-Melayin,Beyrut,1399/1979.III.s. 927-928.

âleminde ilk kurumsal medresenin Bağdat'ta Selçuklu Veziri Nizamu'l-Mülk (ö.485/907) tarafından kurulan Nizamiye Medresesi(kuruluş:459/1067)olduğu şeklindedir.⁵ Ancak Saman oğullarından İsmail b. Ahmed b. Esed b. Saman(ö.295/907)ın Buhara'da vakıflarla desteklediği bir medresenin var olduğu ve şehir dışından bu medreseye ve külliyesinde bulunan kütüphaneye araştırmalar yapmak üzere öğrencilerin geldiği nakledilmiştir.⁶ Bu da yaygın kanaatin aksine Buhara'da Nizamiye Medresesinden 160 yıl önce kurumsal anlamda medresenin varlığının olduğunu ortaya koymaktadır.⁷ Medreseler, Danişmendiler ve Artuklular döneminde Anadolu topraklarında var olmakla birlikte, Anadolu Selçukluları döneminde Konya'da Sırçalı Medresesi, Karatay Medresesi ve İnce Minareli Medresesinin inşa edilmesiyle faaliyetlerine devam etmişlerdir.⁸

Selçukluların mirasını devralan Osmanlı imparatorluğunda da ilmi faaliyetler medreselerde devam etmiştir. Osmanlı tarihinde ilk medrese Orhan Gazi (m.1326-1362)tarafından1331'de İznik'te kurulmuştur. Yıldırım Beyazıt (m.1389-1402) döneminde medreseler, nakli ilimlerle beraber müspet ilimlerin de okutulduğu bir üniversite haline dönüşmüştür. Bununla birlikte Anadolu ve Rumeli'de birçok yerde orta öğretim derecesinde eğitim veren medreseler de kurulmuştur. Medreseler, Osmanlı Devletinde 16.asrın ikinci yarısından itibaren baş gösteren durgunluk ve daha sonra girdiği gerileme dönemlerinden negatif etkilenmiş dolayısıyla ilmi verimlilik ve ilkesel duruş açısından düşüşe geçmiştir.⁹Cumhuriyetin ilanından sonra 1924'te

⁵ İbn Hallikan, Şemseddin Ahmed B. Muhammed, *Vefayatu'l-A'yan ve EnbauEbnai'z-Zaman* thk. İhsan Abbas, Darusadr, IV. Baskı, Beyrut, ts.II.S.129; İbnu'l-'Adm, Kemaluddin, Ömer b. Ahmed, *Buğyetu't-Taleb fi Tarihi Haleb*, thk.Suheyl Zukar, Daru'l-Fikr,Beyrut ,1408/1988.V. s. 2498.

⁶ Naci Ma'ruf, Medarisu Kable'n-Nizamiyye, Matbaatu'l-Cami'u İrakî, İrak1973, s198. (naklen: Şakir Gözütok "Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Sempozyumu" 2012, 210-211).

⁷ Şakir Gözütok *Medreselerin Ortaya Çıkışı ve İlk Medreseler*, Muş Alparslan Üniversitesi Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Sempozyumu,2012, I.s.210-211.

⁸ Davut, Işıkdöğün "Güneydoğu Medreselerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri: Mardin Örneği", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 53: 2 (2012), s.43-83.

⁹ Medreselerin gerileme sebepleri ile ilgili olarak şu eserlere bakılabilir: Mustafa Aydın "Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler, Medreseye yönelik Modern Eğitim Merkezli Eleştirilerin Bir Kitiği", Alparslan Üniversitesi, Muş,2012,I,448-456;Atay Hüseyin, "Medreselerin Gerilemesi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 24,1 1990, s.15-56.

medreselerin kapatılmasıyla başlayan süreçte medreseler yer altına inerek tepkisel bir yaklaşımla yeniliklere kapalı klasik medrese sistematığına daha çok sarılmış ve faaliyetlerini bu çerçevede sürdürmüştür.¹⁰Bu durum, değişen şartlara göre programda yapılması gereken ıslah ve tadilatı engellemiş, ilmi çalışmaların statik ve dar bir alanda yapılmasına sebep olmuştur. Şimdi bu Medreselerin genel yapısı ve işleyişi hakkında bilgi verelim:

2. DOĞU MEDRESLERİNİN YAPISI VE İŞLEYİŞİ

Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki zengin medrese birikiminin devamı olan “Doğu Medreseleri”, tarihten-günümüze dek Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yer alan Diyarbakır, Bitlis, Hakkâri, Siirt, Mardin ve Van gibi eski yerleşim birimlerinde faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu medreseler, gayri resmî olmalarına rağmen ve genel bütçeden hiçbir katkı almadıkları halde halkın teveccühü sayesinde ilmi faaliyetlerini kendi imkânlarıyla devam ettirmişlerdir. Medreselerde birçok Âlim, Mütefekkir ve Mutasavvıf yetişmiştir.¹¹Halkın dini, ilmi ve sosyal beklentilerini hakkıyla karşılayan, buldukları topluma ilim ve irfan yaymak için gayret sarf eden bu şahsiyetler kendilerini halka kabul ettirmiş ve bunun neticesinde toplumda saygın bir yer edinmişlerdir.

2.1.Doğu Medreselerinin Yapısı

Medrese denilince tam teşekkülü eğitim merkezi aklı gelmemelidir. Zira “Doğu Medreseleri” bağlamında medrese; daha çok cami bitişiğinde 10-20 kişilik küçük çaplı gruplarla ders işlenen mekân olarak tasavvur edilmelidir. Yani medreseler bir nevi aslına rücu etmiştir.¹²Zira medreselerin esası söylediğimiz gibi Daru’l-Erkam ve Ashabu-s Suffa için inşa edilen mekânlarda yapılan eğitim faaliyetlerine dayanmaktadır. Doğu Medreseleri eğitim mekânlarını idari yapısı açısından ikiye ayırmak mümkündür:

¹⁰ Ahmet İnan, “Modernleşme Sürecinde Medrese Epistemolojisindeki Dönüşümün İcazetlere Yansıması: İki Ana Örnek, Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler”, Alparslan Üniversitesi, Muş, 2012, II. s.35.

¹¹ Bunun en bariz örneği Bediüzzaman Said Nursi 1380-1960 ve Seyda Mela Sadreddin Yüksel (d. 1920, Konya-ö. 25 Aralık 2004) gibi şahsiyetlerdir.

¹² Daru’l-Erkam ve Daru’s-Suffa örneği kast edilmektedir.

a-Tarikat Merkezli Medreseler: Bölgede yaygın olan Nakşibendi tarikatı meşayihinin öncülük ettiği medreselerin kurulmasını sevk ve idaresini üstlendikleri medreselerdir. Bunlar bölgedeki medreseler içinde çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu medreselerin işleyişini üstlenen tarikat şeyhleri, bir taraftan ziyaretlerine gelenlerle ilgilenir, onlara tasavvuf alanında irşad faaliyetlerini sürdürürken diğer taraftan da talebelere ders verirler. Bitlis'te Gayda Medresesi¹³;Norşin'de Norşin Medresesi;¹⁴ Ohin'de Ohin Medresesi¹⁵- Bu yapıda faaliyet gösteren medreselerden bir kaçıdır.

b-Seyda(hoca)Merkezli Medreseler: Bölgede medrese geleneğinden gelerek ilmi icazet almış ve halk arasında Seyda-medrese eğitimi verebilen olarak bilinen şahsiyetlerin meccanen üstlendikleri ders verme hizmeti çerçevesinde kurulan medreselerdir. Bu tür medreseler, ders veren Seyda merkezli olup Seyda'nın kendi iaşesini sağlamak için yapmış olduğu cami görevi dolayısıyla bulunduğu köyde köy halkı tarafından ihtiyaçları karşılanmak suretiyle kurulan medreselerdir. Bu tür medreseler genelde Seyda'nın ilmi seviyesi ve ahalinin maddi imkânları ölçüsünde 10-20 arasında talebe bulunur. Bu medreselerin sevk ve idaresi bütünüyle Seyda'ya aittir.

2.2.Doğu Medreselerinin Müfredatı

Osmanlının yıkılmasından sonra eğitim faaliyetlerine devam eden medreseler, benzer müfredatı takip ediyorlardı. Köklü bir geleneğe sahip olan Doğu Medreseleri, tarihi süreçte medreselerin sahip olduğu bütün zenginliklere sahip olmamakla birlikte müfredatında önemli ilimler okutulmaya devam edilmiştir. Müfredatta okutulan ilimleri şöyle sıralamak mümkündür:

1) Dilsel İlimler: (Alet İlimleri)Sarf,(Emsile,Bina, İzzi ve maksud) Nahiv,(şerhu'l-Muğnî, Suyutî ve Molla Camî) İştikak,Vadi' (Risale'i-Vadi') Me'ânî, Beyan Bedî',(Muhtasarı'l-Manî) ve Şiir

2)Felsefi İlimler: Mantık ve Felsefe

3)Şer'i İlimler: Ahlak, Fıkah(furu/ameli),Usulu'l-Fıkah Akaid, Kalam, Hadis, Usulu'l-Hadis, Tefsir, Usulu't-Tefsir,

¹³ Seyyid Sabğetullah Arvasi{1287-1870)

¹⁴ Şeyh Abdurrahman Tağî (1304- 1388)

¹⁵ Şeyh Fethullah Verkanisi (1317-1901)

4 Münazara İlmi (Tartışma Adabı):

5) Hat(meşk) ilmi.¹⁶

3. CUMHURİYET DÖNEMİ GAZİANTEP MEDRESELERİ

Gaziantep tarihte önemli ilmi dini şahsiyetler yetiştiren bir merkezdir. Bu zengin ilmi birikimine rağmen cumhuriyet sonrası dönemde dini ilimler bağlamında ilmi çalışmaların oldukça geç başlamış olduğu söylenebilir. Zira “Doğu Medreseleri” ekseninde yaptığımız araştırmada, köklü geleneğe sahip olan medrese eksenli eğitim faaliyetinin Gaziantep’te 1961’de Seyda Molla Muhammed Emin Er Hoca Efendinin (ö. 2013) Gaziantep’in Nizip ilçesinin Kıratlı(Kertişe)köyüne yerleşmesiyle bu eğitim faaliyetinin alt yapısı oluşturulduğu anlaşılmaktadır.¹⁷ Bu çerçevede önemli hizmetlere imza atan bir diğer şahsiyet, Seyda Molla Halil Aydın Hoca Efendidir(ö. 2015); kendisi 1965 yılında Gaziantep merkez Sinan köyüne yerleşmiş, burada kaldığı 4 yıl boyunca kesintisiz 12-15 talebeyle tedrisata devam etmiştir. Seyda 1968 yılında, fahri imam olduğu Sinan köyünden, resmi görevle Kefercebel (yeni ismi Altındağ) köyüne intikal etmiştir. Burada da medrese çalışmalarına devam ederek emekli oluncaya kadar 30-40 arası talebeyle nizami ve yatılı olarak tedrisata devam etmiştir.

Başta Diyanet işleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez olmak üzere, bir kısmı halen görevlere devam eden nice müderris, müftü ve hoca efendiler yetiştirmiştir. Emekliliğinden hemen sonra Gaziantep’e taşındığında, ilk işi hemen evinin bitişiğinde önceden aldığı bir arsa da medrese ve cami temeli atmıştır. 1989 yılında tamamladığı, Cumhuriyet mahallesindeki Nurşin Dervişoğulları Camii bodrumunda öğrencisi Muhammed Özkılınc müderrisliğinde Gaziantep merkezdeki medresesini açmıştır. Bu çerçevede yaptığımız çalışmada, Cumhuriyet döneminde “Doğu Medreseleri” ekseninde Gaziantep’te eğitim faaliyetlerini sürdüren medreseleri farklı açılardan araştırarak, yapı ve işleyişleri, eğitim müfredatı ve amaçları, eğitimin devam ettirilmesinde rol alan temel unsurlar ve özellikleri, eğitim yöntemleri ve bu med-

¹⁶ Nizamettin Yakışık, “İlim ve İrfan Aşıyan Medreseler, Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler”, Alpaslan Üniversitesi, Muş, 2012, I, 506.

¹⁷ İbrahim Halil Er, *Son Osmanlı Alimi*, Meed, Yayınları, Ankara, 2014, 136.

reselerin sosyal ve toplumsal hayata yansımaları ele alınmıştır. Çalışma Gaziantep merkezinde eğitim faaliyetlerini devam ettiren medreselerde yapılan gözlemler ve bu merkezleri kuran Seyda/öğreticilerle yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen bilgiler çerçevesinde ele alınmıştır.¹⁸

Çalışmada, Gaziantep merkezde eğitim hizmetlerini aktif olarak sürdüren 8 medrese örneklem olarak seçilmiş, bu medreselerde ders veren 8 Seyda/öğretici¹⁹ ve öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bilgiler çalışmaya yansıtılmış, bu medreselerin dayandıkları doğru medreseleriyle mukayese edilerek değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Kendileriyle görüşülen hocaların verdikleri malumat ve mülahazalar olduğu gibi çalışmaya aktarılmıştır.

Bu çalışmayı Gaziantep'teki medrese kurumuna içerden bir bakış denemesi olarak da ifade etmek mümkündür.²⁰

3.1. Gaziantep Medreselerinin Karakteristik Özellikleri ve İşleyişi

Doğu Medreseleri ekseninde faaliyet gösteren Gaziantep medreseleri, esinlendiği geleneğin birçok özelliğine haizdir. Gaziantep'te bulunan medreselerin genel karakteristiğine baktığımızda şu hususlar öne çıkıyor:

1. Seyda ve öğrenci ikilisinin gönüllülük esasına dayalı bir eğitim faaliyetinde bulunmaları.

2. Seyda'nın canlı örnekliğinde ilimle beraber marifet eğitiminin de verilir olması.

3. Öğrencinin medresede kalması veya ayrılması tamamen isteğine bırakılmış olması. (Bazı öğrencilerin kimi zaman yersiz ve zamansız yer değiştirmeleri eğitim-öğretime ve medrese düzenine zarar vermektedir).²¹

4. Seydaların kendilerine gelen öğrencileri yetiştirme adına, onlarla en iyi şekilde diyalog kurmaya çalışmaları.

¹⁸ Muhammed Özkılınç hocayla yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

¹⁹ Kendileriyle görüştüğümüz medrese hocalarının isimleri; Abdülhadi ÇELİKER Ahmet YILDIZ, Ahmet ÇELİK, Bahri KILIÇ, Mehmet DALAR, Muhammed ÖZKILINÇ, Kadri OGUL, ve Zeynel AZARAK.

²⁰ Zira bu satırların yazarı da medrese geleneğinden gelmiş ve uzun yıllar medresede tedrisatla meşgul olmuştur.

²¹ Muhammed Şerif Eroğlu, *Bütün Yönleriyle Arap Kendi*, Kent Yay., İstanbul, 2004, s. 76.

5. Seydaların medrese ortamına öğrencileri ısındırmak için onlara yönelik farklı sosyal aktiviteler düzenlemeleri.

6. Zaman sınırlamasının olmaması; belli bir sürede belli dersleri bitirme mecburiyetinin olmamasıdır. Başka bir ifadeyle öğrenci kapasitesi dikkate alınarak bir yaklaşım gösterilmesidir.

7. Eğitimin yatılı olması; medresedeki bu husus de öğrencinin kendisini daha rahat hissetmesine yardımcı olduğu gibi eğitim-öğretim performansına da pozitif katkı sunmaktadır. Zira yatılı okumak, öğrencilerin günün tamamını medresede geçirmesine zihinsel ve psikolojik olarak dersleriyle ilgilenme sorumluluğunu hissetmesine vesile olmaktadır. Bu nedenle öğrencinin seyda/öğretici ile gün boyu bir arada olmasını gerektirip bu sayede ders ile ilgili soru sorabilme imkânı hatta özel konuların dahi paylaşılabilme fırsatını vererek sıcak ve rahat bir ortamın oluşmasını sağlamaktadır.

Bu hususta DKV(Davet ve Kardeşlik Vakfı) bünyesinde kapsamlı bir eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren Muhammed Özkılınç Hoca Efendi şu bilgileri vermiştir:

“DKV (Davet ve Kardeşlik Vakfı) olarak, kimi ilmi kurum ve kuruluşların daha yeni gündeme aldıkları, müesseseleşmeyi 1989 yılında başlattık. Yani şahıs değil de bir nevi dava medreseleri konumuna oturttuk. Bizim medreselerimizde gramer bilen, ilmi meslek olarak değerlendiren Melle’ler değil... Namaz kıldırma memuru veya başarılı bürokratlar da değil... Peygamber varisi, Rabbanî, davetçi âlimler yetiştirilmek hedeflenmektedir”.

3.1.1. Medreselerde İaşe Faaliyeti

Gaziantep’te bulunan medreselerin tamamı günün şartlarına uygun müstakil mekânlarda faaliyet göstermektedir; sabah kahvaltısı mutfakta öğrenciler tarafından hazırlanmakta, öğlen ve akşam yemekleri ücretli aşçı tarafından hazırlanıp self servis yapılmaktadır. Yemek sonrası hizmetler yemekhane görevlisi tarafından yerine getirilmekte, banyo, çamaşır vs. hizmetler belli bir düzen dâhilinde yapılmaktadır. Medreselerin iaşe vs. giderleri daha çok eğitim ve öğretime yönelik hizmet veren özel vakıf ve dernekler tarafından karşılanırken, bazı medreselerde esnaflardan elde edilen bağışlarla bu hizmetler yapılmaktadır.

3.2. Gaziantep Medreselerinde Eğitim-Öğretimin Temel Unsurları

Eğitim ve öğretimin verimli olabilmesi için bir takım unsurlara ihtiyaç vardır; bunların başında eğitim ve öğretime konu olan hususların ehemmiyetine her iki tarafın da inanmış olması ve bu iki taraftan özellikle de öğrencinin istekli olmasıdır. Bu çerçevede medreselerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin zeminini oluşturan Seyda/öğrenci profilinin bu iki temel özelliğe haiz olduğunu görüyoruz. Bu araştırmamızda Gaziantep medreselerinin de bu çerçevede bir profil çizdiğini söylemek mümkündür.

3.2.1. Seyda/Hoca

Seyda kelimesinin etimolojisi kesin bilinmemekle birlikte genel kanaat; Farsçada “büyüğüm” anlamında “Seyyida” kelimesinden gelerek Kürtçe talafuza dönüşmüş, dini ilimlerde icazet almış ve icazet verebilecek seviyede olan din âlimi anlamına gelmektedir.²²Seyda medrese geleneğinde meccanen-müderriis ücretlidir- ders veren veya verebilecek seviyede olan kişilerdir. Bu bağlamda günümüzde Gaziantep medreselerinde ders verenlerin büyük çoğunluğu bu kapsama girmektedir. Zira bu medreselerde ders verenlerin tamamının Doğu medreselerinden mezun olup daha sonra Gaziantep’te resmi imam olarak görev almış kişilerden oluştuğunu görmekteyiz. Daha önce Doğu ve Güney Doğuda fahri imamlık yapıp sonra Gaziantep’e yerleşen Seydalar varken, şu anda bu durumda olan bulunmamaktadır.

3.2.1.1.Müderriis

Medresede sıra kitaplarını bitiren ve ücret karşılığında ders veren kişilerdir. Bu kesim bir başkası tarafından kurulmuş medreselerde ücret karşılığında sadece ders faaliyetinde bulunur.

3.2.1.2.Öğrenciler

Medrese öğrencileri arasında disiplini sağlamak için, Seydalar tarafından öğrencinin okuduğu sıra (Nahiv sarf) kitabının seviyesine göre kategorize edilmiştir; buna göre başlangıçtan *Molla Camiye* kadar olan kitap-

²² Mehmet, Yalar “*Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*”, Alparslan Üniversitesi, Muş,2012, I.459-470.

ları okuyanlara *Fakî*, *Molla Cami* ve üstü okuyanlara ise *Talip* denilir. Bu, öğrenciler arası hiyerarşiyi oluşturarak disiplini sağlamaya yardımcı olduğu gibi, yaşı küçük öğrencileri kendilerinden büyük olanlara karşı saygı, büyüklere de küçüklere karşı sorumluluk hissini vermektedir. Bununla birlikte *Talip* seviyesinde olan öğrenci, derslerinin ağırlaşması ve diğer öğrencilere yardımcı olması gibi ilmi çalışmalara ağırlık verebilmesi için medrese içi bir takım hizmetlerden muaf tutulur.

3.3. Gaziantep Medreselerinin Eğitim-Öğretim Müfredatı ve Okutulan Eserler

Gaziantep medreselerinde takip edilen müfredat, bu medreselerin esin kaynağı olan “Doğu Medreseleri” müfredatının genel karakteristiğiyle uyumludur. Zira daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bu medreseleri kuranlar, istisnasız doğu medreselerinde okumuş ve Gaziantep’e yerleşerek geleneği devam ettiren kişilerdir. Son yıllarda doğu medreselerinin birlikteliğini ve koordinasyonunu hedefleyen, Gaziantep’teki Seydaların bir kısmının da katkı sunduğu “MEDAV” vakfi bünyesinde kararlaştırılan müfredat, büyük ölçüde takip edilmektedir. Bu konuda kendisiyle görüştüğümüz Muhammed Özkılınç hoca şunları kaydetmiştir:

“Medrese programımızı takriben yirmi yıl önce, geniş katılımlı çalıştaylar ve istişarelerle revize edip zenginleştirdik. Bizim medreselerimizde bilinen medrese programına göre ortalama 3 kat daha fazla kitap okutulmaktadır. Zira her öğrenci günlük en az 3-4 ders okumaktadır. Medreselerimizin programı doğu medreselerinde var olan, Nahiv-Sarf kitaplarına ek olarak yeteri kadar da diğer temel İslami ilimlerle desteklenmektedir. Yani talebe sadece Arapça gramere boğulmayıp, yeterince sair İslami ilimleri de tahsil etmektedir. Hadis olarak her öğrenci, 40 hadisi okuyup ezberler. Riyazu’s-Salihin ve Sahibi Buhari’yi ve iki tane de hadis usulünü okur. Her Hanefî öğrenci, aşamalı olarak üç tane Hanefî fıkhi, Şafii de üç tane Şafii fıkhi okur. Doğu medreselerinde okunan kitaplara ek olarak yine aşamalı üç tane Usulül-fıkıh okur. Ayrıca akaid, siyer, tefsir, mantık, istiare, bed’i, beyan vb. kitaplarda da bilinen medrese programından daha zengin bir uygulamamız mevcuttur. Bununla beraber tahsil süresi Doğu medreselerinden uzun değil, belki daha kısadır. Bunun sırrı; program, disiplin ve ta-kiptir. Böylece talebenin zaman israfı engellenmektedir.

3.3.1. Müfredat

Gaziantep medreselerinde eğitim ve öğretim süresinin altı seneye standardize edilerek aksayan yanları ıslah etme babında müfredatta ıslah çalışmaları yapılmıştır. Buna göre medreselerin büyük çoğunluğu şu müfredatla faaliyetlerini sürdürmektedir;²³

TABLO 1 Gaziantep Medreselerinde Okutulan Müfredat
1-Yıl: Şeri İlimler: Karabaş tecvit 2-Kıyasu'n-Nebiiyin3-Gayetu'l-İhtisar (Şafii fıkhı) el-Hulasatu'l-Behiyye(Hanefi fıkhı) Alet İlimleri:1-Emsile 2-Bina 3-Tasrifu'l-İzzi
2. Yıl: Şeri İlimler: 1-Siretu- Hatemi'n-Nebiiyin2-el-Cevahiru'l-Kelamiyye3-Erbain en-Nevevi 3-Hidayetu'l -Mustefid fi Ehkami't-Tecvid 5-et-Tezhib (Şafii fıkhı)et-Teshil (Hanefi fıkhı) Alet İlimleri:1-el-Avamil Cürcani 2-Metnu'l-Acurrumiyye 3-Metnu'l-Muğni
3-Yıl: Şeri İlimler: 1- et-Tıbyan fi Adabi Hameleti'l-Kur'an 2-Riyazu's-Salihin(ilk yarısı)3-Şerhu İbn Kasım alel Gaye(Şafii fıkhı)et-Teshil(Hanefi fıkhı) Alet İlimleri:1-Kavaidu'l-İrab2-Şerhu Katru'n-Neda 3-Risaletu Fadli'n-Nahvi
4.Yıl: Şeri İlimler: 1-Ulumu'l-Kur'an,Muhammed Ali es-Sabuni2 el-Medhal(1. kısım)Abdülkerim Zeydan 3-Riyazu's-Salihin (2.kısım) 4-Minhac (Şafii fıkhı 1. kısım) ve Multaka(Hanefi fıkhı 1. Kısım) Alet İlimleri: 1-İbn Akil ale'l-Elfiyye2-el-Behcetü'l-Merdiyye.
5. Yıl: Şeri İlimler: el-Veciz fi Şerhi'l-Kavaidi'l-Fıkhıyye,2-Teysir Mustalahu'l-Hadis 3-Adabu'l-Fetva vel-Mufti (en-Nevevi)4-el-Minhac 2.kısım, Multeka 2. Kısım Alet İlimleri:1-el-Favaidu-Diyaiyye(Molla Cami) 2-Faslu'l-Elif min- Muhtasaru's-Sihah (lugat) 3-Şezzu'l-Urf fi Fenni's-Sarf.
6. Yıl: Şeri İlimler: Tefsiru'lCelaleyn2-Sahih Buhari(yarısı) Alet İlimleri:1-İsaguci 2-es-Süllem fi'l-Mantık 3-Risaletu'l Vadi 4-Risaletu'l-Adab fi'l-Munazere 5-el-Belagatu'l-Vadiha 6-el-Müfredat (İsfahanı)
7. Yıl: Şeri İlimler: Celaleyn (2.yarısı) 2-Sahih Buhari (2.yarısı)3-el-Veciz Abdülkerim Zeydan 4-Cevhertü't-Tevhid 5-Şerhu Cemi'l-Cevami fi Usuli'l-Fıkıh Alet İlimleri: el-Mukaddime min-Şerhi't-Telhis(Teftazani)2-Metnu'ut-Telhis 3-en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis(İbn Esir)

²³ Geniş bilgi için bkz. el-Menhec vel-Bernamic lil-Medarisi'l-İslamiyye, Medav, (MedrseAlimleri Vakf) Diyarbakır, 1433/2012.

3.4. Gaziantep Medreselerinde Eğitimin Amaçları

Kendileriyle görüştüğümüz Gaziantep'te bulunan medrese hocaları, bu eğitimin amacını şu şekilde dile getirdiler:

“Okuttuğumuz müfredat ve verdiğimiz eğitimle, İslam’a hizmet edecek toplumun dinini Kur’an ve Sünnet ekseninde öğrenmesini sağlayacak ilim ve irfan ehli bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktayız”

3.4.1. Seydalar Açısından Amaçlar

Gaziantep medreselerinde ders veren hocaların hemen hemen tamamı Diyanet işleri başkanlığında görevli veya aynı kurumdan emekli olan kişiler olup bu eğitim karşılığında herhangi bir ücret almamakta ve bu hizmeti tamamen dini hassasiyet çerçevesinde yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda Muhammed Özkılınç Hoca şöyle demektedir:

“Medreselerimizde dostunu düşmanını tanıyan, ümmetin dertleriyle dertlenen aydın davetçiler yetiştirmek hedeflenmektedir. Bunun için talebelere; sosyal, kültürel ve siyasal açıdan İslami bir ruh ve şuur verilmektedir. İmkanlar ölçüsünde yerel ve küresel bazda gündem takibiyle, evrensel bir İslami anlayış verilmeye çalışılmaktadır. Bunun için medreselerimize prensiplerimize uygun, günlük iki gazete, birkaç aylık dergi alınır. Medreselerimizin kitaplığında Arapça ilmi eserlerin yanında, bir o kadar da Türkçe kitaplar bulundurulur. Günlük bir saat Türkçe okuma ve değerlendirme yapılarak, öğrencinin öğrendiklerini daha profesyonelce aktarabilecek bir davetçi olarak yetişmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Yine talebenin bu yönünü takviye babında, medreselerimizde konunun uzmanı hocalar tarafından, Türkçe edebiyat, kompozisyon ve hitabet dersleri de verilmektedir. Medreselerimizde ruhen ve fikren olduğu kadar, bedenlen de sağlıklı ve olgun davetçi âlimler yetiştirmek hedeflenmektedir. Bunun için şartların ekverdiği ölçüde değişik sportif faaliyetler de uygulanmaktadır. Medreselerimizde hoca-talebe ilişkisinden daha çok abi-kardeş ilişkisi vardır. Bu disiplinin gevşemesi ve laubalilik demek değildir. Talebeye yürekten bir teslimiyet kazandırıldığında bu kendiliğinden gelişen ahlaki bir durumdur. Talebelerimizin sadece medrese ortamındaki programıyla yetinmeyip, onlara tatil dönemlerinde yapmaları gereken uygun ödev ve talimatlar verilir. Böylece talebenin İslami kişiliği her zaman her yerde yaşayarak örnek olması hedeflenmektedir. Yılda bir geleneksel olarak, medreseliler buluşmasıyla, mezun olan veya mezuniye-

te yakın talebelerin kardeşlik bağları tazelenmekte, dava, davet ve hizmette tecrübe paylaşımı yapılmaktadır”.

3.4.2. Öğrenciler Açısından Amaçlar

Kendileriyle görüştüğümüz öğrencilerin tamamı bu eğitime başlamalarını ailelerinin teşviki olmakla birlikte kendilerinin de istemesi ve benimsemesi sonucu olduğunu belirterek, medrese eğitimiyle sağlam bir ilmi alt yapı oluşturmak suretiyle ya diyanette din görevlisi olmayı veya üniversitelerde akademik çalışmaları amaçladıklarını ifade ettiler.

3.5. Gaziantep Medreselerinin Öğretim Yöntemleri ve Teknikleri

Medreselerin eğitim ve işleyiş tarzını anlamak için bu süreçte uygulanan öğretim yöntem ve tekniklerinin tahlili önem arz etmektedir.

3.5.1. Seyda'nın ve Öğrencinin Derse Hazırlığı: Mutâla'a

Doğu Medreselerinde uygulanan yöntem Gaziantep'teki medreselerde de devam etmektedir; lugat anlamı dikkatle okumak ve vâkıf olmak anlamında olan “mutâla'a”,²⁴ medrese ıstılahında dersten önce her gece, Seyda/öğrencinin vereceği/alacağı dersi anlatmaya/anlamaya yönelik ortalama bir saat gözden geçirme ve düşünme manasına gelmektedir. Böylece Seyda veya öğrenci vereceği/alacağı yardımcı kitaplar vasıtasıyla da dersin konusuna genel hatlarıyla vakıf olmaya gayret eder. Gün içerisinde Seyda'nın dersi okutmasıyla öğrencinin dersini tam manasıyla anlamaya yardımcı olur. Bu, o kadar önemseniyor ki “mutâla'a” edemeyen bir öğrenci bazen “hocam ben dersimi mutâla'a edemedim dolayısıyla bu gün ders almak istemiyorum” diyebiliyor. Ancak mutâla'a her öğrenci için değil, *Sıyuti* veya *Molla Cami* seviyesindeki öğrenciler için zorunludur.

Seyda'nın mutâla'ası sürekli kitaplarla iç içe olması dolayısıyla bütün dersler için söz konusu olmasa da özellikle metni zor olan kitapların ve sorgulayıcı öğrencilerin dersleri için gerek duyuluyor. Medrese eğitiminde “mutâla'a”, pedagojik olarak da önemli bir yere haizdir. Öğrencinin dersine motive olmasını sağlayarak daha çabuk anlamasına yardımcı olur.

²⁴ Emrullah İşler ve İbrahim Özay, *Türkçe-Arapça sözlük*, Fecr Yayınları, Ankara, 2012, s. 1132; Kadir Güneş, *Türkçe Arapça Sözlük*, Mektep Yayınları, İstanbul, 2011, s.728.

3.5.2. Bire Bir ve Grup Eğitimi

Medreselerde takip edilen öğretim şekillerinden biri de birebir eğitimdir. Gaziantep medreselerinde de bu köklü gelenek devam etmektedir. Öğrencinin seviyesine göre ve kapasitesi ölçüsünde ders verme tekniği olan birebir eğitim, öğrenci için büyük bir fayda sağlamaktadır. Kendileriyle görüştüğümüz Seydalar bu konuyu şöyle ifade etmişlerdir;

“Biz genelde sıra kitaplarını(alet ilimleri) birebir ders veririz. Ders verdiği öğrenci sayısı sınırlıdır dolayısıyla hem onların seviyesine uygun bir anlatım tarzıyla hem de kaldırabilecekleri kadar ders veririz. Yanı sıra onları kontrol ederek aldıkları dersi kavrayıp kavramadıklarını da takip etme imkânına sahibiz.”

3.5.3. Toplu Derslerin Halka Şeklinde Yapılması

Görüştüğümüz birçok medrese Seyda’sı toplu derslerle ilgili benzer ifadelerle şu bilgileri vermişlerdir:

“Biz medresede izafî ders olarak tabir ettiğimiz şeri ilimleri, öğrencilerin okudukları sıra kitaplarının seviyesine göre veriyoruz. Şerhu’l-Muğni ile Suyuti arasındaki kitapları okuyanlar, Suyuti ve Molla Cami okuyanlar ve Molla Cami ile üstü okuyanları toplam üç gruba ayırarak şeri ilimlerdeki kitabın zorluğuna göre ayrı ayrı halka halinde ders veriyoruz”. Bu derslerin takibi de haftalık ve aylık sohbet ve seminer tarzındaki etkinliklerle öğrencinin kavrayıp kavramadığını kontrol ediyoruz. Halka olarak derse katılanların sayısı ise 6-10 kişi arasındadır.”

3.5.4. Derslerin/Metnin Ezberlenmesi

Yaptığımız araştırmalarda Gaziantep medreselerinde ezber metodunun başarılı bir şekilde uygulandığı tespit edilmiştir. Ezber metodu devam eden bir gelenek olmakla birlikte pedagojik değeri olan bazı hususları olduğunu da şöyle ifade edebiliriz; medresede verilen eğitimin temel konusu dil bilgisi olduğu gerçeğinden hareketle, herhangi bir yabancı dil eğitiminde pedagojik olarak dil kurallarının öğrenilmesi ve kelime ezberlenmesi bilinen bir husustur. Dolayısıyla medreselerdeki Arapça dil kurallarının ezberlenmesi ve buna dair bazı metinlerin ezberde tutulması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Zira Arapçanın oldukça zengin kelime hazinesi-

ne sahip olması, yansıra bu dilin karmaşık ve ağır bir gramere sahip olduğu hususu da düşünüldüğünde, sonraki süreçte okunacak olan kitapların anlaşılması, iki şeyi gerektirmektedir: Kelime hazinesine sahip olmak ve o kelimeleri kural dâhilinde söz dizimine dönüştürmektir. Medreselerdeki ezber metodu bu iki hedefe yöneliktir. Bu konuda kendileriyle görüşüğümüz bazı Seydalar şu bilgileri vermişlerdir: *“Medreselerimizde metin ezberi, bu metinlerin ders öncesi günlük dinlenmesi, sınav gibi test edici tekrarlar yapılmaktadır. Ayrıca haftalık, aylık ve her kitap bitiminde o kitaptan toplu sınavlar yapılmak suretiyle sonraki kitaba geçilmektedir”*.

3.5.5. Ezberlerin Ayakta Gidiş-Gelişlerle ve Toplu Yapılması

Gaziantep medreselerindeki öğrenciler geleneksel medrese metodunda olduğu gibi ezber derslerini genelde geniş bir mekânda ayakta gidip gelerek ezberlemektedir. Bu gidip gelmelerde her öğrenci kendi dersine odaklanarak orta derecede bir ses tonu ile okumaktadır. Toplu olarak yapılan bu faaliyet, ortak motivasyonu sağlamakla birlikte özellikle manzum metinlerin makam ile okunması musiki açıdan öğrenciyi rahatlatmakta ve dersten keyif almasını sağlayarak ezberlenmesini kolaylaştırmaktadır.

3.5.6. Müzakere/Tekrar

Medrese eğitim sisteminin önemli unsurlarından biri de alınan dersin gün içerisinde daha çok öğleden sonra olmak üzere kendinden üst seviyede olan en az üç kişi ile tekrar edilmesidir. Medrese ıstılahında buna müzakere denir. Bu faaliyet ile öğrenci, almış olduğu dersi daha önce o dersi almış birisinin denetiminde tekrar etme fırsatını elde ederek, ders ile ilgili anlamadığı konuları arkadaşından öğrenerek kavramaya çalışır. Yansıra dersini kendinden üstün birisinin huzurunda anlatması onu psikolojik olarak rahatlatır ve kendine olan özgüvenin artmasına vesile olur. *Görüşlerine başvurduğumuz bazı Seydalar bunu şöyle ifade etmişlerdir:*

“Her öğrenci günlük asgari kendisinden alt seviyede üç öğrenciyle onların derslerini müzakere yapar. Kendi derslerini de kendisinden üstte olan üç kişiyle müzakere yapar. Böylece okunan derslerin zihinde yer edip, meleke olması sağlanmaya çalışılır”.

3.5.7. Yazarak Öğrenme

Araştırdığımız Gaziantep medreselerinde uygulandığını tespit ettiğimiz bir diğer husus Arapça yazıya önem verilmesidir. Medreselerdeki eğitim, okumayla sınırlı olmadığını, yazmayı da bir ders konusu yaparak öğrencileri eğittiklerini bize ifade ettiler. Kendileriyle görüştüğümüz bazı Seydalar bunu şöyle dile getirdiler:

“Yeni başlayan bir öğrencinin alfabe harflerinden başlayarak zaman içerisinde aldığı dersi yazması zorunludur. Bu vesileyle öğrenci daha medreseye yeni başlarken yaptığı bu etkinlik sonraki süreçlerde belli bir seviyeye gelerek doğru ve güzel yazmayı öğrenmiş oluyor.” Bu etkinlik doğu medreselerinde daha önce pek yok iken bu gün birçok medresede yapılmaktadır.

3.5.8. Gaziantep Medreselerinde Zayıf Kalan Yönler

Doğu medreselerinin devamı niteliğinde olan Gaziantep medreseleriyle ilgili bir takım zayıf yönler olduğu gözlemlenmiştir. Bu eksik ve zayıf yönler medrese eğitimcilerinin ortak çabalarıyla düzeltilmesi halinde bu kadim geleneğin temsilcisi olan medreselerin daha emin adımlarla yoluna devam edeceği kanaatindeyiz. Bunları birkaç başlık halinde sıralayalım²⁵:

1. Sistemik Bilgi Yetersizliği; Medreselerde verilen eğitim-öğretim sonucunda öğrenci, temel kaynakların okuması, okuduklarını anlaması ve okutulması konusunda ciddi bir kabiliyet ve önemli bilgiler elde etmesine rağmen, bu bilgilerin düzenleme becerisine sahip olmaması nedeniyle potansiyelini ortaya koyamıyor ve başarısızlıkla karşı karşıya kalıyor. Bu durumun düzeltilmesi için öğrenci, sistemik bilgi konusunda eğitilmeli ve konuyla ilgili belli düzeyde bir beceri kazandırılmalıdır.

2. Güncel Bilgi ve İlmi Çeşitlilik Yetersizliği; Gaziantep medreselerinin esin kaynağı olan “Doğu Medreseler” inde fazlasıyla bulunan bu zaafiyet, ne yazık ki günün şartlarına göre birçok yeniliği gerçekleştiren Gaziantep medreseleri de henüz aşmış değildir. Bunun aşılması için de yapılması gereken, taassuptan uzak öz güvene dayalı bir çalışmanın yapılması öğrenciye farklı kaynakları tarama fırsatı verilip Kitap ve Sünnet ekseninde mu-

²⁵ Araştırdığımız medreselerin bir kısmı tespit edilen bu zafiyetlerin giderilmesine yönelik çalışmalar başlattıkları gözlemlenmiştir.

hakeme gücü kazandırılmaya çalışılmalıdır. Bu bağlamda felsefe, sosyoloji, psikoloji, genel tarih dinler tarihi, eğitim bilimleri vs. ilimlerden temel eserlerin okutulup öğrenciye İslami paradigmlar çerçevesinde günün meselelerine baka bilme fırsatı yaratılmalıdır.

3. Hitabet ve Edebi Konuşma Yetersizliği; Medreselerde hitabet dersinin olmaması ve edebe mugayir hareket etmeme duygusu, öğrenciyi aşırı bir çekingence sevk ederken onun pasif bir psikolojiye düşmesine de neden olmaktadır. Bu durum onun konuşma tarzını da negatif etkilemektedir. Hatta bazen kendini ifade etme konusunda bile heyecana kapılarak yetersiz duruma düşmektedir. Bu durumun telafisi için öğrencinin benliğini kazanmasına vesile olacak sohbet/seminer tarzı faaliyetlere yönlendirilerek ergenlik çağıının olumsuzluklarından kaynaklı bu negatif duygu temelli za-fiyetini atlamasına yardımcı olunmalıdır.

4. Eğitim Materyalleri Yetersizliği; Medreselerde akıllı tahta, bilgisayar, projeksiyon vs. gibi günümüzde kullanılan eğitim araç gereçlerinin olmaması ve teknolojik imkânlardan istifade edilmemesi, eğitim-öğretim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Belli çerçevede ve sınırlı saatte bu tür araç gereçlerden istifade edilmesi öğrencinin gelecekte sıkıntı çekmesine yardımcı olacaktır.

3.7. Gaziantep Medreselerinin Yansımaları

Doğu Medreselerinin ekseninde faaliyet gösteren Gaziantep medreseleri, günümüzde resmi bir statüye sahip olmamalarına rağmen topluma verdikleri müspet hizmetler sayesinde halkın teveccühünü kazanmış ve faaliyetlerinin devamı için her türlü desteği bulabilmiştir. Bu yapılar, eğitim ve öğretim faaliyetlerini maddi bir beklenti içerisinde olmadan sürdürdükleri, seydalar ve öğrenciler tarafından medreseye ilişkin amaçlarının dinî hassasiyetler üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Bu amaç temelinde meydana gelen yansılardan dolayı, halk tarafından benimsenmiş ve büyük kabul görmüştür. Şimdi bu yansılardan örnekler verelim.

3.7.1. Dini Hayata Katkıları

Doğu ve Batı arasında yer alan Gaziantep ili, bölgenin ticaret merkezidir. Çalışmanın başında da ifade ettiğimiz gibi, Cumhuriyetten sonra med-

rese eksenli eğitim faaliyeti oldukça geç başladığını, ilk medrese eksenli eğitim faaliyetinin 1961'de Seyda Molla Muhammed Emin Er Hoca Efendinin Gaziantep'in Nizip ilçesinin Kıratlı(Kertişe)köyüne imam olarak görev almasıyla bu medrese eksenli eğitim faaliyetlerinin başlamıştır.²⁶ Gaziantep il merkezinde medrese eksenli eğitim faaliyetleri ise Gaziantep'in 1980'den itibaren doğu ve güneydoğudan yoğun göç alması sonucu demografik yapısında değişiklik meydana gelmesiyle başlamıştır. Oluşan bu yeni demografik yapıyla birlikte Gaziantep il merkezinde doğu eksenli medreseler kurulmaya başlanmıştır. Bu çerçevede Gaziantep'te kurulan ilk medrese Seyda Molla Abdullah Dalar(ö. 30.07.2002) Hoca Efendinin kurduğu medresedir. Bu medrese 1984 yılında Gaziantep'in Karşıyaka mahallesinde eğitim faaliyetine başlamıştır. Seyda Molla Abdullah vefatına kadar tedrisatla meşgul olmuş vefatından sonra oğlu Molla Muhammed Dalar bu faaliyeti daha da geliştirerek halen devam etmektedir.

Kendileriyle görüştüğümüz Seydalar, medreselerin dini hayata oldukça önemli yansımaları olduğunu söylediler. Bu bağlamda Seyda Molla Abdullah'tan bir hatıra nakleden oğlu Molla Muhammed şöyle diyor:

"Babam bidatlere karşı çok hassastı. Bir gün babamın imam olduğu köye Gaziantep'te 'baba'²⁷ diye tabir edilen bir şahıs gelir, namaz vakti köylülerin cemiye gelmediğini gören babam, nerede bu cemaat diye sorar? Kendisine köye bir 'baba' geldiği köylülerin de onun bulunduğu evde toplandıkları söylenir bunun üzerine babam o eve doğru giderek orada bulunan şahsı insanları camiden alıkoyduğu için uyarır ve köylüleri cemaate geri çağırır."

Başka bir hoca bu konuda şöyle diyor:"1980'de Gaziantep kent merkezinde bulunan stadyumun çevresi eğlence mekânlarıyla doluydu. Bu mekânların kaldırılmasında medreselerin önemli katkısı olmuştur.

Başka bir hoca şöyle diyor: *Ben 1980'lerde Gaziantep'e ilk geldiğimde bazı işadamları ve esnaflarla görüşmelerimizde zekâttan söz ederken zekâtın ne olduğunu bilmeyen birçok kişi vardı"*

Bu eğitim öğretim faaliyetinin bu konuda da epey bir katkı sunduğu ka-

²⁶ Detaylı bilgi için çalışmanın başında verdiğimiz, "Cumhuriyet Dönemi Gaziantep Medreseleri" başlığına başvurulabilir.

²⁷ Şeyh ve Dervişlik iddiasında bulunan kişiler için yörede daha çok bu tabir kullanılır.

naatindeyiz. İsimleri bizde olan diğer bazı hocalar bu ve buna benzer medreselerin dini hayata müspet etkiler bıraktığını ifade ettiler. Biz de bu eğitim ve öğretim faaliyetlerinin dini hayata olumlu yansımaları olduğu kanaatindeyiz.

3.7.2.Sosyal Hayata Katkıları

Yapmış olduğumuz araştırma neticesinde medreselerin sosyal hayata önemli yansımaları olduğu kanaatine vardık. Medrese Seydaları ile yaptığımız görüşmeler bunu ortaya koymaktadır. Gaziantep'in ticaret merkezi olması çevre iller başta olmak üzere farklı yerlerden birçok kişinin kente gelmesine sebep olmuştur. Bu çerçevede sosyal hayat eğlence ağırlıklı ve insani ilişkilerin zayıf olduğu bir durumdaydı. Toplumsal dokunun sosyal boyutunu etkileyen birçok faktör söz konusu olmakla birlikte, araştırdığımız medreselerin de bu anlamda önemli bir yere sahip olduğu kanaatine vardık. Bu konuda kendileriyle görüştüğümüz medrese hocalarından bir kısmı bu konuda şu ifadeleri aktardılar:

“Gaziantep'te sosyal hayat 1980'lerde bu güne kıyasla oldukça farklıydı. Sosyal hayatta önemli değişimler olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal hayattaki bu değişim ve dönüşümün meydana gelmesinde medreselerdeki eğitim ve öğretimin dolaylı olarak etkisi olmuştur. Bu konuda örnek vermek gerekirse, Gaziantep kent merkezinde hemen hemen her düğünde içki içilirdi. Bu da olağan bir şey olarak karşılanırdı. Zamanla bu alışkanlık minimize edilmiştir. Bir diğer medrese Seyda'sı bu konuda şöyle diyor:

“Bize gelen öğrencilerin belli bir kısmı Gaziantep yerlisidir. Bu öğrencilerin doğudan gelen öğrencilerle arkadaş olmaları ve medresedeki eğitim ve öğretim sayesinde birbirleriyle kaynaşmaları dolaylı olarak ailelere yansyarak toplumda sosyal dayanışma ruhunun oluşmasına katkı sağlamıştır”

Sonuç

Yapısı, müfredatı ve farklı yönleriyle mercek altına aldığımız Doğu Medreseleri ekseninde eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren Gaziantep Medreselerinin 1984 yılında kurulduğunu tespit ettik. Bu medreselerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin doğu medreselerine göre daha geniş kapsamlı olduğu, sosyal yönü ağır basan bir eğitim modeli ile faaliyetleri-

ni sürdürdükleri gözlemledik. Bu anlamda medreselerdeki hocaların öğrencinin içe kapanıklığını aşması için çeşitli etkinlikler düzenledikleri, bu etkinliklerle İslami hassasiyetin ön plana çıkararak dini hayata katkı sunmayı amaçladıklarını bize ifade etmişlerdir. Bu sayede geçmişin zenginliklerini muhafaza ederek günün şartlarına uygun düzenlemelerle gelenekten geleceğe bir çizgi takip ettikleri müşahede edilmiştir. Kadim medrese geleneğinin müfredatı konusunda önemli değişiklikler yaparak çağın ihtiyaçlarına cevap verecek üstün nitelikli insanların yetişmesini hedefleyen Gaziantep Medreseleri, verdikleri özverili eğitim ve öğretim sayesinde kentin dini ve sosyal hayatına da olumlu katkılar sağladığı bu çerçevede toplumsal dokunun pekişmesine de müspet manada rol oynadığı neticesine varılmıştır. Sonuç olarak “Doğu Medreseleri” ekseninde faaliyet gösteren Gaziantep Medreseleri birçok müspet yönleriyle beraber henüz giderilmeyen bazı zafiyetleri ve karşı karşıya kaldığı bir takım sorunları kurumsal yapıları çerçevesinde kendi iç dinamikleriyle çözmeye çalışmalı ve bu sayede özgün varlıklarını koruması gerektiği kanaatine varılmıştır.

KAYNAKÇA

- ATAY Hüseyin, “*Medreselerin Gerilemesi*,” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 24,1, 1990.
- AYDIN Mustafa, *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler, Medreseye yönelik Modern Eğitim Merkezli Eleştirilerin Bir Kritiği*, Alparslan Üniversitesi, Muş, 2012.
- CEVHERİ, İsmail b. Hammad, es-Sihah Tacu’l-Luga, thk. Ahmed Abdulfafur Attar, Darul-İlim lil-Melayin, Beyrut, 1399/1979.
- ER İbrahim Halil, Son Osmanlı Âlimi, MEED, Yayınları, Ankara, 2014.
- EROĞLU Muhammed Şerif, *Bütün Yönleriyle Arap Kendi*, Kent Yayınları, İstanbul, 2004.
- GÖZÜTOK Şakir, *Medreselerin Ortaya Çıkışı ve İlk Medreseler*, Muş Alparslan Üniversitesi Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Sempozyomu, 2012, I.ss.210-211.
- GÜNEŞ Kadir, *Arapça Türkçe Sözlük*, Mektep Yayınları, İstanbul, 2011.
- İŞIKDOĞAN Davut, *Güneydoğu Medreselerinde Eğitim-Öğretim Faaliyet-*

leri: Mardin Örneği, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 53: 2 (2012), s.43-83.

İBN HALLİKAN, Şemseddin Ahmed b. Muhammed, *Vefayatu'l-A'yan ve Enbau Ebnai'z-Zaman* thk. İhsan Abbas, Darusadr, IV. Baskı, Beyrut, ts.

İBNU'l- 'ADM Kemaluddin Ömer, *Buğyetu't-Taleb fi Tarihi Haleb*, hk.SuheylZukar, Daru'l-Fikr, Beyrut,1408/1988.

İNAN Ahmet, *Modernleşme Sürecinde Medrese Epistemolojisindeki Dönüşümün İcazetlere Yansıması: İki Ana Örnek, Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, Alparslan Üniversitesi, Muş, 2012.II, s. 17-65.

İŞLER, Emrullah ÖZAY İbrahim, *Türkçe-Arapça sözlük Fecr Yayınları* Ankara, 2012,

MA'RUF Naci, *MedarisuKable'n-Nizamiyye*, Matbaatu'l-Cami'u'l-İrakî, Irak, 1973.

MEDAV, el-Menhec vel-Bernamic lil Medarisi'l-İslamiyye, Medav, Diyarbakır, 1433/2012.

YAKIŞIK Nizamettin, *İlim ve İrfan Aşiyen Medreseler*, Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler, Alpaslan Üniversitesi, Muş, 2012.

YALAR Mehmet, *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, Alparslan Üniversitesi, Muş,2012, I.459-470.